

Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT

P. PIKAMÄE

fremsat den 22. juni 2023¹

Sag C-321/22

ZL,

KU,

KM

mod

Provident Polska S.A.

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans i Warszawa-Śródmieście, Polen))

»Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – forbrugslån – direktiv 93/13/EØF – artikel 6 og 7 – anerkendelsessøgsmål – retlig interesse – konsekvenser af et urimeligt kontraktvilkår – ret til tilbagebetaling – effektivitetsprincippet«

1. Den foreliggende sag giver Domstolen lejlighed til at supplere sin praksis vedrørende forholdet mellem kravet om en effektiv retsbeskyttelse af forbrugerne i henhold til direktiv 93/13/EØF² og medlemsstaternes procesautonomi, i henhold til hvilken det tilkommer medlemsstaterne at fastlægge de nærmere vilkår for anerkendelse af et kontraktvilkårs urimelige karakter, og hvordan de konkrete retsvirkninger af denne anerkendelse viser sig.

2. Den modalitet, der her er tale om, er retlig interesse, der er påkrævet i forbindelse med søgsmål, der har til formål at få fastslået, at urimelige kontraktvilkår er uvirksomme.

Retsforskrifter

EU-retten

3. Artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 er affattet således:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

¹ – Originalsprog: fransk.

² – Rådets direktiv af 5.4.1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29).

4. Dette direktivs artikel 7, stk. 1, bestemmer:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

Polsk ret

5. Ustawa – Kodeks postępowania cywilnego (borgerlig retsplejelov) af 17. november 1964 (Dz. U. af 1964, nr. 4), som ændret (herefter »retsplejeloven«), bestemmer i artikel 189:

»En sagsøger kan anmode en retsinstans om at fastslå, om der foreligger eller ikke foreligger et retsforhold eller en rettighed, for så vidt som denne har retlig interesse.«

6. Den nævnte lovs artikel 316, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Når retsmødet er afsluttet, afsiger retten dom, idet den tager udgangspunkt i situationen, som den var på tidspunktet for afslutningen af retsmødet. Navnlig er den omstændighed, at en fordring er forfaldet under retssagen, ikke til hinder for, at der afsiges dom om betaling af denne.«

De faktiske omstændigheder i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

7. Provident Polska S.A. eller IPF Polska sp. z o.o., hvis rettigheder Provident Polska er indtrådt i, har indgået forbrugerkreditaftaler med ZL, KU og KM. ZL, KU og KM har hver for sig henholdsvis den 15. april, den 17. maj og den 14. september 2021 anlagt sag ved Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans i Warszawa-Śródmieście, Polen), der er den forelæggende ret, i forbindelse med aftalerne mellem dem og Provident Polska.

8. I sidste del af deres skrivelser til den forelæggende ret har de hver især i det væsentlige nedlagt påstand om, at det fastslås, at vilkårene i den aftale, der er indgået med Provident Polska om låneomkostningerne uden renter, er ugyldige på grund af deres urimelige karakter, eftersom disse gebyrer og provisioner åbenlyst er for høje og urimelige. Gebyrerne og provisionerne er uforholdsmæssige i forhold til de lånte beløb og udgør således den vigtigste indtægtskilde for långiveren³.

9. Provident Polska har i sine svarskrifter nedlagt påstand om frifindelse i de af låntagerne anlagte søgsmål og har over for hver enkelt af dem fremsat et modkrav om, at det pålægges dem at betale beløb svarende til en del af de gebyrer og provisioner, de skylder i henhold til låneaftalen, og som ikke er blevet betalt. Sagsøgerne i hovedsagen har også nedlagt påstand om frifindelse for dette modkrav.

10. For det første ønsker den forelæggende ret oplyst, om artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at kontraktvilkår om fastsættelse af gebyrer og provisioner, der skal betales til en erhvervsdrivende, kan betragtes som urimelige alene af den grund, at disse gebyrer og provisioner er unormalt høje i forhold til den erhvervsdrivendes ydelser.

³ – KU's krav vedrører også et beløb på 240 polske zloty (PLN) (ca. 50,40 EUR), der blev indbetalt på låntagerens konto i overensstemmelse med dennes instrukser, der fremgår af låneansøgningen.

11. For det andet ønsker den forelæggende ret oplyst, om retsplejelovens artikel 189 og artikel 316, stk. 1, således som fortolket af Sąd Najwyższy (øverste domstol, Polen), er forenelige med artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13.

12. I henhold til retsplejelovens artikel 189 kan en sagsøger anmode en retsinstans om at fastslå, om der foreligger eller ikke foreligger et retsforhold eller en rettighed, for så vidt som denne har retlig interesse. Idet der ikke findes nogen definition af dette sidstnævnte begreb, har Sąd Najwyższy (øverste domstol) ifølge den forelæggende ret fortolket det som en grundlæggende betingelse for et anerkendelsessøgsmål, idet udfaldet af dette søgsmål afhænger af, om sagsøgeren kan påvise en retlig interesse, som skal foreligge på datoen for afslutningen af retsmødet (retsplejelovens artikel 316, stk. 1).

13. Ifølge den forelæggende ret skal retlig interesse forstås som et objektivi behov for at beskytte retssfæren for en sagsøger, hvis rettigheder har været eller kan blive truet, eller hvis der foreligger usikkerhed vedrørende deres eksistens eller indhold. En vurdering af en sådan interesse indebærer, at den ret, for hvilken sagen er anlagt, vurderer den indvirkning, som en anerkendelsesdom vil have på denne parts retsstilling, dvs. muligheden for at afslutte tvisten endeligt eller for at forhindre, at en sådan tvist opstår på et senere tidspunkt. Der findes således ikke en retlig interesse, når sagsøgerens rettigheder hverken er blevet tilsidesat eller truet, eller når de kan beskyttes bedre via et mere omfattende søgsmål såsom et søgsmål, der går ud på opfyldelse af et krav.

14. Dette andet kriterium svarer til sagsøgernes situation i hovedsagen. Den forelæggende ret har fremhævet, at de enkelte sagsøgere allerede har betalt en del af de skyldige beløb i form af de omtvistede provisioner og gebyrer, idet långiver har krævet den anden del i forbindelse med et modkrav, der er fremsat i forbindelse med hver af disse sager. Den forelæggende ret har anført, at sagsøgerne i en sådan situation kan kræve tilbagebetaling af de provisioner og gebyrer, der allerede er blevet betalt via et mere omfattende søgsmål end et anerkendelsessøgsmål, dvs. et søgsmål om tilbagebetaling af en uberettiget ydelse, hvilket bør føre til, at nævnte søgsmål afvises på grund af manglende retlig interesse, uanset om det konstateres, at de anfægtede kontraktvilkår er urimelige.

15. Den forelæggende ret har desuden påpeget, at vurderingen af, om forbrugerne har en retlig interesse i meget ensartede sager, har ført til forskellige resultater, hvilket kan gøre det vanskeligt at realisere målene med direktiv 93/13, nemlig at en forbruger, selv i en situation hvor det er åbenbart, at bestemmelserne i den aftale, der er indgået med den erhvervsdrivende, er urimelige, kan være i tvivl om, hvorvidt denne skal anlægge et søgsmål med henblik på, at det fastslås, at disse kontraktvilkår er ugyldige eller uvirksomme, af frygt for, at retten kan beslutte, at forbrugeren ikke har retlig interesse og afvise kravet alene på dette grundlag, samtidig med at forbrugeren pålægges sagsomkostningerne.

16. For det tredje og sidste ønsker den forelæggende ret oplyst, om »tvingende hensyn«, navnlig proportionalitetsprincippet eller retssikkerhedsprincippet, er til hinder for, at de aftaler, som ZL og KU har indgået, kan annulleres på grund af den urimelige karakter af kontraktvilkåret om betalingsbetingelser heri.

17. På denne baggrund har Sąd Rejonowy dla Warszawy- Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans i Warszawa-Śródmieście) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

- »1) Skal artikel 3, stk. 1, i [direktiv 93/13] fortolkes således, at bestemmelsen giver mulighed for at anse en kontraktbestemmelse, der tillader den erhvervsdrivende at opkræve et gebyr eller en provision med et beløb, der er unormalt højt i forhold til ydelsen, for et urimeligt kontraktvilkår?
- 2) Skal artikel 7, stk. 1, i [direktiv 93/13] og princippet om effektivitet fortolkes således, at denne bestemmelse [og dette princip] er til hinder for nationale retsfor skrifter eller den retlige fortolkning af disse forskrifter, hvorefter det er en nødvendig betingelse for at behandle forbrugerens krav mod den erhvervsdrivende med henblik på at erklære aftalen eller den del heraf, der indeholder urimelige kontraktvilkår, for ugyldig eller uvirksom, at forbrugeren har en retlig interesse?
- 3) Skal artikel 6, stk. 1, i [direktiv 93/13] og princippet om effektivitet, om proportionalitet og om retssikkerhed fortolkes således, at en låneaftale, hvis eneste kontraktvilkår fastsætter, hvordan lånet skal tilbagebetales, er blevet erklæret for at være et urimeligt kontraktvilkår, ikke kan finde anvendelse, efter at denne betingelse er blevet fjernet, og at aftalen derfor er ugyldig?«

Retsforhandlingerne ved Domstolen

18. Den polske regering og Europa-Kommissionen har indgivet skriftlige indlæg. Den polske regering har besvaret Domstolens spørgsmål skriftligt den 7. marts 2023. Sagsøgte i hovedsagen, den polske regering og Kommissionen har afgivet mundtlige indlæg i retsmødet, der fandt sted den 30. marts 2023.

Bedømmelse

19. På Domstolens anmodning vil dette forslag til afgørelse udelukkende vedrøre det andet præjudicielle spørgsmål, hvormed den forelæggende ret nærmere bestemt ønsker oplyst, om artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet, er til hinder for en national lovgivning, således som fortolket i retspraksis, der kræver, at forbrugeren dokumenterer en retlig interesse i, at dennes påstand om, at urimelige kontraktvilkår erklæres uvirksomme, kan behandles, idet en sådan interesse savnes, når den pågældende har et andet retsmiddel, der beskytter dennes rettigheder bedre, navnlig et søgsmål, der går ud på opfyldelse af et krav.

Rækkevidden af det præjudicielle spørgsmål

20. Det er nødvendigt at præcisere rækkevidden af dette spørgsmål, idet det fremhæves, at det som led i det samarbejde mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, tilkommer Domstolen at give den nationale ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den ⁴.

⁴ – Dom af 18.12.2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, præmis 37).

21. Som allerede anført er tvisten i hovedsagen en tvist mellem forbrugere, der oprindeligt har anlagt et søgsmål med påstand om, at visse urimelige kontraktvilkår vedrørende långiverens gebyrer og provisioner⁵ erklæres uvirksomme, idet långiver har nedlagt påstand om frifindelse og fremsat modkrav om, at sagsøgerne skal betale de skyldige beløb i henhold til låneaftalen svarende til en del af disse gebyrer og provisioner, der endnu ikke er blevet betalt. Det fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at den forelæggende ret under disse omstændigheder befinder sig i en dobbelt processuel situation.

22. Hvad angår de beløb, som forbrugerne allerede har betalt i form af gebyrer og provisioner, der er fastsat i låneaftalen, har den forelæggende ret anført, at sagsøgerne har »andre retsmidler«, der beskytter deres rettigheder i højere grad end de anerkendelsessøgsmål, der er anlagt, nemlig søgsmål med påstand om tilbagebetaling af en uberettiget ydelse baseret på den polske civillovbogs artikel 405 og 410, og at den derfor vil være forpligtet til at afvise »hovedsagen« alene med den begrundelse, at der savnes retlig interesse, selv om de pågældende har indgået, indeholder urimelige kontraktvilkår⁶.

23. Hvad angår derimod de beløb, som långiveren har krævet via modkravene, fremgår det af den præjudicielle forelæggelse, at sagsøgerne, der er sagsøgte i forhold til modkravene, »kan påberåbe sig urimelige kontraktvilkår i forbindelse med disse modkrav, og den forelæggende rets afgørelse vil i denne henseende afgøre tvisten mellem parterne«⁷. Det er ubestridt, at disse parter, som det fremgår af deres seneste skrivelser, har gjort indsigelse mod modkravene og har nedlagt påstand om frifindelse for disse krav.

24. Det fremgår således, at den forelæggende ret i forbindelse med den sag, som forbrugerne har anlagt, både bør afvise de pågældendes anerkendelsessøgsmål på grund af manglende retlig interesse og tage stilling til långiverens modkrav. Det er i lyset af en sådan situation, at den forelæggende ret er i tvivl om, hvorvidt den nationale retspraksis om kravet om retlig interesse er forenelig med artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet⁸.

Minimumsharmoniseringen ved direktiv 93/13

25. Det skal indledningsvis påpeges, at medlemsstaterne ifølge artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 bestemmer, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår. Desuden fremgår det af artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med 24. betragtning hertil, at medlemsstaterne sikrer, at retsmyndighederne og de administrative organer råder over egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler,

⁵ – Ifølge den polske regerings oplysninger gøres de rettigheder og forpligtelser, der følger af direktiv 93/13, hovedsageligt gældende via to søgsmål, der er fastsat i retsplejeloven, nemlig et søgsmål om anerkendelse af en rettighed eller et retsforhold (dvs. konstatering af et kontraktvilkårs urimelige karakter), eller et søgsmål, der går ud på opfyldelse af et krav (dvs. et søgsmål om tilbagebetaling af ydelser, som en erhvervsdrivende uberettiget har opkrævet på grundlag af de vilkår, som den ret, for hvilken søgsmålet, der går ud på opfyldelse af et krav, er anlagt, har erklæret urimelige).

⁶ – Forelæggelsesafgørelsens punkt 150.

⁷ – Forelæggelsesafgørelsens punkt 149.

⁸ – Forelæggelsesafgørelsens punkt 149 indeholder ingen oplysninger, hvoraf det fremgår, at den forelæggende ret påtænker at fastslå, at sagsøgerne ikke har en retlig interesse i en anerkendelsesdom med den begrundelse, at den erhvervsdrivende har fremsat modkrav over for dem, og dermed at afvise såvel forbrugernes påstande som den erhvervsdrivendes modkrav. Ud over den udtrykkelige angivelse af den kommende afvisning alene af »hovedsagerne« fremgår det af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at konstateringen af den manglende retlige interesse, der er fastsat i retsplejelovens artikel 189, ikke har konsekvenser for anerkendelsessøgsmålet, dvs. afvisning af dette.

der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør. Domstolen har i denne henseende henvist til arten og betydningen af den offentlige interesse, som den beskyttelse, der er sikret forbrugerne, der befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende, hviler på⁹.

26. Selv om Domstolen således i flere henseender og under hensyn til kravene i artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 har opstillet rammer for den måde, hvorpå de nationale retter skal sikre beskyttelsen af de rettigheder, som tilkommer forbrugerne i henhold til dette direktiv, harmoniserer EU-lovgivningen principielt ikke procedurerne for undersøgelse af et kontraktvilkårs hævdede urimelighed, og disse henhører derfor under medlemsstaternes interne retsorden. Det tilkommer således medlemsstaterne i medfør af princippet om procesautonomi via deres nationale lovgivning at fastsætte de nærmere bestemmelser for konstateringen af, at et kontraktvilkår er urimeligt, og for, hvordan de konkrete retsvirkninger heraf skal være. Disse regler bør imidlertid hverken være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende situationer i national ret (ækvivalensprincippet), eller være udformet således, at de i praksis umuliggør eller uforholdsmæssigt vanskeliggør udøvelsen af rettigheder, der er tillagt i Unionens retsorden (effektivitetsprincippet)¹⁰.

27. Det følger heraf, at betingelsen om en forbrugers retlige interesse i forbindelse med et søgsmål om konstatering af, at visse urimelige kontraktvilkår er uvirksomme, henhører under medlemsstaternes procesautonomi, forudsat at ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet overholdes. Det samme gælder ordningen for fordeling af sagsomkostningerne ved de nationale retsinstanser, et spørgsmål, som den forelæggende ret har rejst, og som hænger uløseligt sammen med den retlige interesse, som, hvis det konstateres, at den ikke findes, ifølge denne rets oplysninger medfører en afvisning af ovennævnte søgsmål, mens forbrugeren i sin egenskab af sagsøger pålægges at betale sagsomkostningerne¹¹.

28. Hvad angår effektivitetsprincippet, som er den eneste genstand for den forelæggende rets spørgsmål, bemærkes, at det fremgår af Domstolens faste praksis, at hvert enkelt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt en national processuel bestemmelse gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende EU-retten, skal bedømmes under hensyn til, hvilken stilling bestemmelsen indtager i den samlede procedure, herunder dens forløb og dens særlige kendetegn, for de forskellige nationale retsinstanser. Ud fra denne synsvinkel skal der i givet fald tages hensyn til de principper, der ligger til grund for den nationale retspleje, såsom beskyttelsen af retten til forsvar, retssikkerhedsprincippet og princippet om en hensigtsmæssig sagsbehandling. Domstolen har endvidere præciseret, at medlemsstaternes forpligtelse til at sikre beskyttelsen af de rettigheder, som EU-retten medfører for borgerne, navnlig for så vidt angår de rettigheder, der følger af direktiv 93/13, indebærer et krav om en effektiv domstolsbeskyttelse, der også er sikret ved artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, der navnlig gælder med hensyn til definitionen af de processuelle regler vedrørende søgsmål, der støttes på sådanne rettigheder¹².

29. Domstolen har imidlertid fastslået, at forbrugerbeskyttelsen ikke er absolut. Den omstændighed, at en bestemt procedure indebærer visse processuelle krav, som forbrugeren skal overholde for at kunne gøre sine rettigheder gældende, betyder således ikke, at den pågældende

⁹ – Dom af 31.5.2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 31 og 33).

¹⁰ – Jf. i denne retning domme af 22.9.2022, Vicente (Søgsmål om betaling af advokatsalærer) (C-335/21, EU:C:2022:720, præmis 53 og 54) og Servicios prescriptor y medios de pagos EFC (C-215/21, EU:C:2022:723, præmis 33).

¹¹ – Jf. i denne retning dom af 7.4.2022, CaixaBank (C-385/20, EU:C:2022:278, præmis 47).

¹² – Dom af 10.6.2021, BNP Paribas Personal Finance (C-776/19 – C-782/19, EU:C:2021:470, præmis 28 og 29), og af 22.9.2022, Servicios prescriptor y medios de pagos EFC (C-215/21, EU:C:2022:723, præmis 35 og 36).

ikke drager fordel af en effektiv domstolsbeskyttelse. Det skal endvidere påpeges, at de processuelle regler om opbygningen af de nationale søgsmålsmuligheder, som forfølger en almen interesse i forsvarlig retspleje og i forudsigelighed, skal veje tungere end enkeltpersoners interesser, for så vidt som de ikke kan tilpasses afhængig af en parts særlige økonomiske situation, forudsat at de ikke går ud over, hvad der er nødvendigt for at opfylde deres mål¹³.

Overholdelse af effektivitetsprincippet

Eksistensen af tvingende almene hensyn

30. Det skal fremhæves, at effektivitetsprincippet skal anvendes under hensyntagen til bl.a. de principper, der ligger til grund for det nationale domstolssystem, såsom en hensigtsmæssig sagsbehandling¹⁴. Det fremgår imidlertid af forelæggelsesafgørelsen, at den polske civile retspleje er baseret på den hypotese, at udøvelsen af rettigheder via retssystemet skal være målrettet og så enkel som muligt, og nævnte rettigheder indrømmes uden et stort antal procedurer. Denne formodning er opfyldt med kravet om, at en retlig interesse skal gøres gældende i tilfælde af en anmodning om anerkendelse af, at der findes (eller ikke findes) et retsforhold eller en rettighed, og med princippet om, at muligheden for at opnå en mere effektiv beskyttelse via et andet retsmiddel svækker den retlige interesse i at anmode om en anerkendelse¹⁵.

31. Kravet om en retlig interesse i anerkendelsessøgsmål, der har til formål at begrænse søgsmålene til situationer, hvor der er blevet konstateret en faktisk krænkelse af eller påvist trusler mod sagsøgerens retssfære, eller hvor der ikke findes søgsmål, der beskytter dennes rettigheder bedre, forfølger tvingende almene hensyn om en god retspleje ved at forhindre eller i givet fald nedbringe overbelastningen af retssystemet¹⁶. Med henblik på at sikre en god retspleje og opfylde kravene om procesbesparende hensyn ved at forhindre, at rent teoretiske spørgsmål eller en lang række søgsmål anlægges for retsinstanser, bør ethvert retssubjekt, uanset hvilket retsmiddel der anvendes, have en retlig interesse. Det skal i denne henseende påpeges, at Domstolen har fastslået, at bestemmelser, der forfølger et sådant mål, herunder bestemmelser, der kræver en yderligere indsats fra en forbruger, der ønsker at gøre sine rettigheder gældende, vil kunne være begrundede, forudsat at de ikke går videre end det, der er nødvendigt for at nå dette mål¹⁷.

32. Det skal derfor fastslås, at et krav om en retlig interesse i anerkendelsessøgsmål, der anlægges af forbrugere med henblik på at gøre deres rettigheder i henhold til direktiv 93/13 gældende, ikke i sig selv er i strid med effektivitetsprincippet, for så vidt som anvendelsen heraf ikke i praksis gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges ved dette direktiv.

¹³ – Dom af 31.5.2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 50 og 51), og af 12.2.2015, Baczó et Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, præmis 51).

¹⁴ – Jf. i denne retning dom af 21.2.2013, Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, præmis 33).

¹⁵ – Forelæggelsesafgørelsen punkt 143.

¹⁶ – Hvad angår søgsmål, der er omfattet af EU-retten, har Domstolen fastslået, at eksistensen af en retlig interesse, som sagsøgeren skal dokumentere, udgør en væsentlig og første betingelse for ethvert søgsmål (dom af 23.11.2017, Bionorica og Diapharm mod Kommissionen, C-596/15 P og C-597/15 P, EU:C:2017:886, præmis 83).

¹⁷ – Jf. i denne retning dom af 31.5.2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 51).

Indledning af en særskilt procedure

33. Ifølge fast retspraksis skal den nationale ret i henhold til artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 drage alle de konsekvenser, der ifølge national ret følger af konstateringen af, at det pågældende vilkår er urimeligt, for at sikre, at forbrugeren ikke er bundet af vilkåret. En sådan forpligtelse indebærer, at det påhviler retten at udelukke anvendelsen af et vilkår, der anses for urimeligt, således at dette vilkår ikke binder forbrugeren. Eftersom et sådant vilkår i princippet skal anses for aldrig at have eksisteret, således at det ikke kan have virkning over for forbrugeren, medfører den nationale rets forpligtelse til at tilsidesætte et urimeligt kontraktvilkår, der pålægger betaling af beløb, der viser sig at være uretmæssigt, i princippet en dertil svarende pligt til tilbagebetaling af de samme beløb¹⁸.

34. Domstolen har i denne forbindelse fastslået, at det tilkommer medlemsstaterne via deres nationale lovgivning at fastsætte de nærmere bestemmelser for konstateringen af, at et kontraktvilkår er urimeligt, og for, hvad de konkrete retsvirkninger heraf skal være. En sådan konstatering skal imidlertid gøre det muligt at genoprette den retlige og faktiske situation, som den berørte forbruger ville have befundet sig i, hvis dette urimelige vilkår ikke havde foreligget, bl.a. ved at give ret til tilbagebetaling af den fordel, som den pågældende erhvervsdrivende uretmæssigt har opnået på grundlag af det urimelige vilkår. Affattelsen i national ret af den beskyttelse, som direktiv 93/13 garanterer forbrugerne, må imidlertid ikke ændre indholdet af denne beskyttelse¹⁹.

35. Det skal i denne henseende anføres, at Domstolen i forbindelse med efterprøvelsen af, om forbrugeren er omfattet af en effektiv domstolsbeskyttelse i tilknytning til ovennævnte ret til tilbagebetaling, har taget hensyn til eksistensen af et andet retsskridt end det, som forbrugeren har taget, eller som er blevet taget over for denne, ved den forelæggende ret. Den har således fastslået, at en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede, hvorefter den ret, der skal tage stilling til en anmodning om udstedelse af et betalingspålæg, er forpligtet til at forkaste anmodningen, for så vidt som den er baseret på et urimeligt kontraktvilkår, men ikke er berettiget til ex officio at foretage en modregning af de betalinger, der er foretaget på grundlag af dette kontraktvilkår, i det skyldige restbeløb, og som har til følge, at skyldneren, *der ikke deltager i betalingspålægsproceduren*, er forpligtet til at indlede en særskilt procedure med henblik på at udøve sin ret til fuld tilbagebetaling, principielt ikke er i strid med artikel 6 i direktiv 93/13²⁰.

36. Domstolen har dernæst fastslået, at den nationale lovgivning, hvorefter prøvelsen af, om der består et krav, falder uden for retsinstansernes kompetence inden for rammerne af betalingspålægsproceduren og følgelig forpligter den berørte forbruger til at iværksætte en særskilt procedure, for at denne kan udøve sin ret til fuld tilbagebetaling i henhold til artikel 6 i direktiv 93/13, ikke gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve denne ret, selv når denne forpligtelse kræver en aktiv adfærd fra den pågældende skyldners side og en kontradiktorisk procedure²¹.

¹⁸ – Dom af 30.6.2022, Profi Credit Bulgaria (Modregning ex officio i tilfælde af et urimeligt kontraktvilkår) (C-170/21, EU:C:2022:518, præmis 41 og 42).

¹⁹ – Dom af 30.6.2022, Profi Credit Bulgaria (Modregning ex officio i tilfælde af et urimeligt kontraktvilkår) (C-170/21, EU:C:2022:518, præmis 43).

²⁰ – Dom af 30.6.2022, Profi Credit Bulgaria (Modregning ex officio i tilfælde af et urimeligt kontraktvilkår) (C-170/21, EU:C:2022:518, præmis 45).

²¹ – Dom af 30.6.2022, Profi Credit Bulgaria (Modregning ex officio i tilfælde af et urimeligt kontraktvilkår) (C-170/21, EU:C:2022:518, præmis 48).

37. I en anden sag har Domstolen sondret mellem kontraktvilkår, der i henhold til lovbestemmelserne kan betegnes som urimelige, og vilkår, der eventuelt er urimelige, og som er genstand for det samme søgsmål anlagt af en forbruger, og den har fastslået, at den effektive beskyttelse, der søges opnået ved direktiv 93/13, ikke er til hinder for nationale bestemmelser om en anden effektiv procedure for forbrugeren, som gør det muligt at kræve om erstatning for de beløb, der uretmæssigt er blevet opkrævet i henhold til nævnte andre vilkår²². Denne løsning i retspraksis ser ud til at kunne forklares med eksistensen af en »særlig rettergangsform«, der er fastsat i national ret udelukkende med henblik på de førstnævnte kontraktvilkår, men som ikke desto mindre anvendes af forbrugeren på alle dennes krav mod långiveren.

38. I den foreliggende sag er det ubestridt, at låneaftalen er blevet delvist opfyldt, idet låntagerne har betalt forskellige beløb i form af gebyrer og provisioner, og at den forelæggende rets anerkendelse af disse beløbs urimelige karakter bør resultere i en ret til fuldstændig tilbagebetaling af disse beløb til de berørte parter²³. Skal det i lyset af ovennævnte retspraksis fastslås, at effektivitetsprincippet ikke er til hinder for, at en sådan ret udøves ved hjælp af en særskilt procedure som følge af anvendelsen af betingelsen i tilknytning til en retlig interesse? De særlige omstændigheder i den foreliggende sag bør efter min opfattelse føre til et benægtende svar på dette spørgsmål.

39. I den foreliggende sag er låntagerne parter i hvert af de almenretlige anerkendelsessøgsmål, eftersom de selv har anlagt dem, hvorved søgsmålenes genstand er blevet ændret ved långiverens modkrav om pålæg om betaling, hvis formalitet ikke er blevet bestridt. I forbindelse med dette udvidede søgsmål har låntagerne, der er sagsøgte i forbindelse med modkravet, bestridt långiverens påstand om, at de dømmes til at betale gebyrer og provisioner på grundlag af kontraktvilkår, der allerede er blevet betegnet som urimelige i deres anerkendelsessøgsmål, og i forbindelse med hvilke ingen særlig rettergangsform på forhånd er fastsat ved lov.

40. Det skal anføres, dels at såfremt et sådant søgsmål afvises på grund af manglende søgsmålsinteresse, skal de pågældende vilkårs urimelige karakter under alle omstændigheder afgøres af den forelæggende ret med henblik på en afgørelse om modkravet. Dels rejser låntagernes anlæggelse af et søgsmål om tilbagebetaling af uretmæssigt ydede betalinger ved en anden retsinstans, der også skal tage stilling til de anfægtede kontraktvilkårs urimelige karakter, et problem med retssikkerheden på grund af muligheden for modstridende retspraksis på dette punkt²⁴.

41. Ud over at nævnte låntagere i denne sammenhæng ikke kan kritiseres for en fuldstændig passivitet²⁵, må det konstateres, at afvisningen af anerkendelsessøgsmålet og den omstændighed, at sagsøgerne er blevet tilpligtet at betale sagsomkostningerne, samt henvisningen til en kompetent ret, der er bedre egnet til at behandle et søgsmål om tilbagebetaling af uretmæssigt ydede betalinger, helt indlysende er en kilde til unødigt kompleksitet, langsommelighed, omkostninger og retsusikkerhed på grund af virkningerne af de ekstra processuelle krav, de ekstra omkostninger og den ekstra tid, som dette søgsmål indebærer i forhold til det oprindelige søgsmål. Denne situation er efter min opfattelse et udtryk for en modstridende dobbelthed mellem ratio legis og gennemførelsen af betingelsen i tilknytning til retlig interesse i polsk

²² – Jf. i denne retning dom af 31.5.2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 54).

²³ – Det skal i denne henseende påpeges, at sagsøgernes manglende retlige interesse ifølge den forelæggende ret fører til, at søgsmålet i hovedsagen afvises, selv om de anfægtede kontraktvilkår er blevet konstateret urimelige.

²⁴ – Det er dette, der klart fremgår af den polske regerings bemærkninger (punkt 48) om begrebet retskraft i retsplejelovens artikel 366.

²⁵ – I dom af 22.9.2022, Vicente (Søgsmål om betaling af advokatsalærer) (C-335/21, EU:C:2022:720, præmis 56), anførte Domstolen, at respekten for effektivitetsprincippet ikke må føre til, at der skal kompenseres fuldstændigt for den pågældende forbrugers passivitet.

procesret, for så vidt som det er i strid med retsplejen og kravet om procesbesparende hensyn at tvinge en sagsøger til at anlægge et nyt søgsmål med henblik på vurdering af alle konsekvenserne af en enestående juridisk problematik, nemlig om kontraktvilkår er urimelige eller ej.

42. Det fremgår af retspraksis, at de egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås med forbrugere, til ophør, skal indeholde bestemmelser, som sikrer sidstnævnte en effektiv retsbeskyttelse ved at give dem mulighed for at indbringe den omtvistede aftale til prøvelse for en domstol, herunder i fasen for aftalens tvangsfuldbyrdelse, og det under rimelige processuelle betingelser på en sådan måde, at udøvelsen af deres rettigheder ikke undergives betingelser, bl.a. frister eller afgifter, der gør det uforholdsmæssigt vanskeligt eller i praksis umuligt at udøve de rettigheder, som de er sikret ved direktiv 93/13²⁶. Dette er efter min opfattelse netop ikke tilfældet med forbrugerne i den foreliggende sag i forbindelse med den retslige fortolkning af lovkravet om retlig interesse i anerkendelsesspørgsmål, hvilket bør føre til en konklusion om uforenelighed med direktiv 93/13.

43. Den omstændighed, at den nationale ret ifølge den polske regerings oplysninger som svar på Domstolens spørgsmål har en skønsmargen til at træffe afgørelse om sagsomkostningerne og i særligt begrundede tilfælde kan gøre en undtagelse fra princippet om, at den tabende part skal betale sagsomkostningerne, ved udelukkende at pålægge denne at betale en brøkdelt af disse eller endog helt fritage denne fra at betale sagsomkostningerne, er efter min opfattelse i sig selv tilstrækkeligt til at afkræfte ovenstående konklusion.

Muligheden af en gyldighedsbevarende fortolkning

44. Den polske regering har i sine indlæg og i sit skriftlige svar på Domstolens spørgsmål bestridt den fortolkning af national ret, som den forelæggende ret har anlagt, idet den har gjort gældende, at retsplejelovens artikel 189 og artikel 316, stk. 1, skal fortolkes i overensstemmelse med de krav, der følger af effektivitetsprincippet.

45. Den polske regering har nærmere bestemt gjort gældende, at princippet om, at der ikke foreligger retlig interesse i et anerkendelsessøgsmål, når sagsøgerens rettigheder kan imødekommes med et søgsmål, der går ud på opfyldelse af et krav, ikke er et absolut princip, og den har redegjort for nyere retspraksis fra Sąd Najwyższy (øverste domstol), hvoraf det fremgår, at sagsøgeren i forbrugerretlige spørgsmål på visse betingelser bevarer en retlig interesse i konstateringen af, at der ikke findes et retsforhold, selv om denne kan anlægge et søgsmål, der går ud på opfyldelse af et krav, eller et sådant søgsmål er blevet anlagt mod denne af modparten på grundlag af det pågældende retsforhold²⁷, hvilket den forelæggende ret selv ikke ser ud til at udelukke²⁸.

46. Den polske regering har i sit skriftlige svar på Domstolens spørgsmål også nævnt muligheden for tilpasning af sagsøgenes ydelser efter fremsættelsen af et modkrav. Det fremgår heraf, at låntageren i en sag som den i hovedsagen omhandlede ud over afvisning af långiverens modkrav med begrundelse i de anfægtede kontraktvilkårs urimelige karakter også kan nedlægge påstand

²⁶ – Dom af 1.10.2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, præmis 59).

²⁷ – Punkt 40 i den polske regerings bemærkninger og punkt 11 i dens svar på Domstolens spørgsmål. Den polske regering har desuden præciseret, at oplysningen om, at et søgsmål, der går ud på opfyldelse af et krav, nødvendigvis sikrer forbrugeren en bedre beskyttelse end et anerkendelsessøgsmål, henset til de nationale retsinstansers fortolkning af begrebet retskraft, er fejlagtig (punkt 45-51 i den polske regerings bemærkninger).

²⁸ – Den forelæggende rets oplysninger om den forskelligartede nationale retspraksis om fortolkning af betingelsen om retlig interesse bekræfter muligheden for en overensstemmende fortolkning.

om tilbagebetaling af det allerede betalte beløb i medfør af disse kontraktvilkår som en delvis fuldbyrdelse af låneaftalen, hvilket foranlediger retten til at afslutte tvisten i et og samme søgsmål. Betingelsen om, at retten skal afgøre tvisten endeligt, synes alene at være baseret på de sagsøgende parter initiativ til at ændre deres oprindelige påstande, uden at den erhvervsdrivende kan modsætte sig dette²⁹, og at kravet om en retlig interesse i anerkendessøgsmålet bliver uden genstand på grund af ændringen af tvistens genstand.

47. Det skal i denne henseende fremhæves, at princippet om en overensstemmende fortolkning kræver, at de nationale retter gør alt, hvad der henhører under deres kompetence – idet de tager den nationale lovgivning i dens helhed i betragtning og anvender fortolkningsmetoder, der er anerkendt i denne ret – for at sikre den fulde virkning af det omhandlede direktiv og for at nå et resultat, der er i overensstemmelse med det, der tilsigtes med dette. Som Domstolen ligeledes har fastslået, omfatter kravet om en sådan overensstemmende fortolkning bl.a. forpligtelsen for de nationale retter til i givet fald at ændre en fast retspraksis, såfremt denne er baseret på en fortolkning af national ret, som er uforenelig med formålene med et direktiv. En national retsinstans kan derfor ikke med rette antage, at det er umuligt for den at fortolke en national bestemmelse i overensstemmelse med EU-retten, alene som følge af den omstændighed, at den stedse har fortolket denne bestemmelse i en retning, som ikke er forenelig med denne ret³⁰.

48. På baggrund af de i nærværende forslag til afgørelses punkt 45 og 46 nævnte omstændigheder tilkommer det den forelæggende ret at undersøge, om den i hovedsagen omhandlede nationale retlige ordning faktisk kan fortolkes således, at den er i overensstemmelse med direktiv 93/13, og i bekræftende fald drage de retlige konsekvenser heraf³¹.

Forslag til afgørelse

49. På baggrund af ovenstående betragtninger foreslår jeg Domstolen at besvare det andet præjudicielle spørgsmål fra Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans i Warszawa-Śródmieścia) som følger:

»Artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, sammenholdt med effektivitetsprincippet,

skal fortolkes således, at

disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning og den retslige fortolkning heraf, hvorefter søgsmål anlagt af en forbruger med påstand om, at det anerkendes, at urimelige kontraktvilkår er uvirksomme, efterfulgt af et modkrav fra en erhvervsdrivende om betaling af beløb, der skyldes i medfør af disse vilkår, afvises, og forbrugeren tilpligtes at betale

²⁹ – I den foreliggende sag ser de sagsøgende parter ud til blot at have nedlagt påstand om, at modkravene forkastes, uden at de har nedlagt påstand om tilbagebetaling af de beløb, der er betalt i form af de i de anfægtede kontraktvilkår omhandlede gebyrer og provisioner. I denne henseende skal det fremhæves, at Domstolen i dom af 11.3.2020, Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188, præmis 31), fastslog, at dispositionsprincippet, hvorefter parterne fastlægger tvistens genstand, og princippet ne ultra petita, hvorefter retten ikke må træffe videre afgørelse end parternes krav, ville kunne tilsidesættes, hvis de nationale retter i henhold til direktiv 93/13 var forpligtet til at se bort fra eller gå ud over grænserne for tvistens genstand, som er fastsat ved parternes påstande og anbringender.

³⁰ – Dom 26.6.2019, Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, præmis 65 og 66).

³¹ – Jf. i denne retning dom af 26.6.2019, Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, præmis 67).

sagsomkostningerne i forbindelse hermed, eftersom denne ikke har retlig interesse, fordi der findes et andet retsmiddel, der gør det muligt at opnå tilbagebetaling af de beløb, der allerede er betalt til denne erhvervsdrivende i medfør af nævnte kontraktvilkår.«